

НАШ ЈЕЗИК
ЛП св. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Рецензенти

др Наташа Вуловић Емонтс, др Рајна Драгићевић, др Милена Ивановић,
др Владан Јовановић, др Јелена Јовановић Симић, др Марина Николић,
др Ђорђе Оташевић, др Милица Радовић Тешић, др Стана Ристић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа: *Birograf comp d.o.o.*, Атанасија Пуље 22, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, св. 1 (1932/33) – год. 8, св. 1 (1941); Н. с. књ. 1, (1949/50)–. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 1932/33–1941; 1949/50– (Београд : *Birograf comp*). – 23 cm

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

НАШ ЈЕЗИК

Књига ЛП

Св. 2 (2021)

САДРЖАЈ

Поводи

- Десет година од одласка прве даме српске лингвистике
(СРЕТО З. ТАНАСИЋ) 1–12

Чланци

- Јован Стејић: српски књижевни језик и његов рјечник – погледи и
визије једног научењака с краја прве половине XIX вијека
(НЕЂО Г. ЈОШИЋ) 13–24
- Нека запажања о интра терминалности у контексту на материјалу
српског језика (ТИЈАНА И. БАЛЕК) 25–37
- Етноними у савременој српској лексикографији: лингвистички и
ванлингвистички чиниоци рјечничке обраде
(МИЛАН Д. ИВАНОВИЋ) 39–57
- Главни правци у проучавању језика права
(ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ) 59–70

Прилог

- Ново дело Милосава Ж. Чаркића, проистекло из његових претходних
радова (ИВО ПОСПИШИЋ) 71–84

Прикази

- Мијана Ч. Кубурић Мацура, *Категорија концесивности у савременом
српском језику* (СРЕТО З. ТАНАСИЋ) 85–90
- Илијана Чутура, *Међуоднос ћирилога и ћирилошких израза у савременом
српском језику* (АНЂЕЛА Д. ВАСИЉЕВИЋ) 91–98
- Уйо̀требa ћирилице у јавном ѿпростору (службена и јавна уйо̀требa
ћирилице)* (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ) 99–102
- На темељима народних говора (АЛЕКСАНДРА М. АНТИЋ) 103–110

Хроника

Научни скуп *Актуелна питања српског правописа: Нови прилози српском правопису 2* (ВАЛЕНТИНА М. ИЛИЋ)..... 111–120

Списи Одбора за стандардизацију српског језика

Насиље над српским језиком 121–124

Допис Одбора за стандардизацију српског језика Заводу за унапређивање образовања и васпитања у вези са јужнословенским језицима 125–130

Актуелности

Проблем српског језика у савременом друштву: изазови, проблеми, решења 131–148

In memoriam

Тихи одлазак тихог професора. Академик Иван Клајн (СРЕТО З. ТАНАСИЋ) 149–152

Мр Радојка Вуксановић (СТАНА С. РИСТИЋ) 153–156

Прикази

Мијана Ч. Кубурић Мацура, *Категорија концесивности
у савременом српском језику**

Књига *Категорија концесивности у савременом српском језику*, аутора др Мијане Кубурић Мацуре, настала је прерадом и дорадом докторске дисертације коју је одбранила 2014. године на Филолошком факултету бањалучког универзитета, на коме је и запослена на Одсјеку за српски језик и књижевност. Ова књига, класична монографија, има следеће дијелове: *Предговор* (11), затим слиједе 1. *Уводна разматрања – концесивности у језику и мишљењу* (13–16); 2. *Предмет и циљ исцрпљивања* (17–18); 3. *Метод исцрпљивања* (19–22); 4. *Категорија концесивности* (23–35) – са дијеловима 4.1. *Концесивности као универзална мисаона категорија* (23–25); 4.2. *Структура концесивног значења и типови концесивности* (25–35); 5. *Исказивање концесивних односа на унутарреченичном – синтагматском нивоу* (36–97) – са дијеловима 5.1. *Конструкције са приједлозима и приједлошким изразима* (36–67), 5.2. *Глаголски прилози са концесивном семантиком* (67–76), 5.3. *Предикацки апозициви са концесивном семантиком* (76–84) и 5.4. *Прилози са концесивном семантиком* (84–97); 6. *Исказивање концесивних релација координираним клаузама* (98–112) – са дијеловима 6.1. *Адверзивне реченице са имплицитном (контекстуално условљеном) концесивном семантиком* (99–107) и 6.2. *Адверзивне реченице са конкретизаторима концесивног значења* (107–112); 7. *Исказивање концесивног значења субординираним клаузама* (113–177) – са дијеловима 7.1. *Субординиране клаузе са узрочноконцесивном семантиком* (114–137), 7.2. *Субординиране клаузе са условноконцесивном семантиком* (137–177); 8. *Исказивање концесивних релација у везаном тексту* (178–191) – са дијеловима 8.1. *Конектори – прилози* (181–184), 8.2. *Прилошки изрази као концесивни конектори* (184–187); 8.3. *Конектори – ријечце* (187–188) и 8.4. *Хабитуални*

* Бања Лука: Филолошки факултет, 2021, 214 стр.

конектори (188–191); 9. *Закључак* (192–200). Послије ових поглавља долазе *Скраћенице и симболи* (201); *Извори* (202–205) и *Литература* (206–213), те биљешка *О аутору* (214). Већина ових дијелова у поглављима четири до осам дијеле се на више или мање одјељака, у складу са природом истраживане и описиване материје.

Послије краћег увода и предговора, Мијана Кубурић Мацура у поглављу 2 – о предмету и циљу истраживања пише: „Предмет ове студије јесте језичка категорија концесивности као категорија српског језика, тј. функционално-семантичко поље концесивности у српском језику, а циљ истраживања представљеног у њој јесте да пружи опис система синтаксичких јединица којима се у савременом српском језику могу исказивати концесивне релације, тј. да се, напосљетку, утврди и опише његова структура, почев од концесивног значења као општег појма (који је иманентна карактеристика свих јединица система) па све до подтипова концесивног значења за чије су исказивање оспособљене појединачне јединице са својим специфичностима“ (стр. 16). Даље указује на то колико и како се семантичка категорија концесивности изучавала у српској и сербокроатистичкој литератури. Произилази да, иако је богата литература о овој категорији, недостаје опис семантичке структуре и цјелокупног инвентара њеног исказивања – што ће бити предмет и циљ ове монографије.

У трећем поглављу представљен је метод истраживања. На почетку се истиче да се истраживање ослања на теорију функционално-семантичких поља, коју је у науку увео А. В. Бондарко. У складу с том теоријом, аутор је дефинисао метод свога истраживања: „У функционално-семантичкој анализи равноправно се користе и комбинују два истраживачка принципа – ’од форме ка семантици’ и ’од семантике ка форми’, који у потпуности погодују задацима које смо поставили пред ово истраживање. Ови поступци подразумевају да је на првом мјесту потребно утврдити основну семантичку концесивну инваријанту, као опште значење које је заједничко свим јединицама система; затим установити која су то синтаксичка средства којима се инваријантно значење исказује или може исказивати (што зависи од тога да ли се ради о јединицама чија је концесивна интерпретација контекстуално неусловљена или пак условљена); идентификовати семантички потенцијал, тј. типове (и подтипове) концесивног значења који се могу исказивати тим јединицама; утврдити какве типове веза функционално-семантичко поље које именујемо као ’концесивност’ успоставља са другим, блиским и сродним пољима; те утврдити семантичку повезаност међу јединицама на различитим синтаксичким нивоима“ (стр. 20). Наглашава и да

је основни методолошки поступак синтаксичко-семантичка анализа уз коришћење у доказном поступку информационог трансформационог теста. Овдје се истиче, што је у раду и видљиво, да је истраживање засновано на корпусу. Треба нагласити да је аутор сакупио богат функционалностилски разуђен језички материјал за основни корпус, а обезбиједио је и резервни корпус.

У четвртом поглављу је представљена семантичка категорија концесивности. Иако полази од Аристотела, преко Канта до Блоха и неких других значајних филозофа, аутор се усредредио на то да представи суштину ове семантичке категорије и пут њеног настанка. Истиче да би концесивност „требало посматрати и дефинисати као дихотомно, бицентрично функционално-семантичко поље, са значењем заснованим на неадекватности узрока у једном центру и значењем заснованим на неадекватности услова у другом. Међутим, та су подручја обједињена у јединствен систем заједничком карактеристиком да и једно и друго значење представљају одступање од очекиваног, било условно или узрочно предодређеног слиједа догађаја, при чему се неадекватна узрочна или условна основа језички експлицира, а стварна основа остаје неексплицирана“ (стр. 26). У наставку се објашњава однос концесивности и адверзативности и однос концесивности, каузалности и кондиционалности. Поглавље се завршава ауторовим мишљењем да се категорија концесивности формирала у процесу семантичког усложњавања узрочнопосљедичне везе и везе услова и условљеног, „тј. њиховог комбиновања са значењем супротности, а овакво непосредно заснивање једне нове, изведене категорије на дјвјема другим категоријама било је могуће због њихове евидентне семантичке сродности“ (стр. 35).

Сљедећа три поглавља посвећена су опису исказивања концесивности у реченици: пето у простој реченици, шесто – координираним клаузама, а седмо – субординираним клаузама. У осмом поглављу описан је начин исказивања концесивности у везаном тексту.

Пето поглавље започиње описом конструкција с предлозима и предлошким изразима, гдје се на почетку истиче да се ове конструкције одликују разноврсношћу и високом фреквентношћу. То аутор доводи у везу с утврђеном чињеницом да се и српски језик карактерише продуктивним процесом номинализација. Даље се указује да овај микросистем има центар, гдје су конструкције са недвосмисленим концесивним значењем, у средини су вишезначне конструкције чија је концесивна интерпретација условљена одређеним синтаксичко-семантичким критеријумима, главни је да у реченици мора постојати језичка

јединица у функцији конкретизатора концесивног значења – најчешће је то партикула *ишак*. На периферији су конструкције које се одликују вишезначношћу, без синтаксичких показатеља концесивног значења, чије тумачење зависи од интерпретације оног ко се служи језиком.

Послије се говори о глаголским прилозима са концесивним значењем. За глаголски прилог садашњи каже се да нема високу фреквенцију, те да су врло ријетки примјери гдје овај прилог има једнозначно концесивно значење. За глаголски прилог прошли аутор је утврдио да са овим значењем има још нижу фреквенцију, те да није нашао ниједан примјер гдје је то значење једино.

Даље се разматрају предикатски апозитиви, са реченичном функцијом атрибутско-адвербијалне одредбе, у функцији исказивања концесивног значења. За њих је аутор утврдио да не могу имати једнозначно концесивну интерпретацију и показује се како се она препознаје.

На крају овог поглавља говори се о прилозима с концесивним значењем, а оно започиње ауторовим мишљењем да су они важни за закључивање о природи и типовима концесивности; на основу њих се, наиме, може утврдити поријекло концесивности од других језичких категорија првенствено од категорије каузалности – истиче аутор. Анализирају се сљедећа три типа прилога: прилози са значењем концесивности као негираног вољног ефектора, прилози са значењем концесивности као негираног разлога, те прилози са значењем концесивности као додатног коментара.

Кад су посриједи независносложене реченице, Мијана Кубурић Мацура је концесивно значење описала у адверзативним реченицама будући да је, по аутору, логички однос супротности у сржи концесивног значења. Супротне реченице које могу исказивати концесивност она је подијелила у двије групе: адверзативне реченице са имплицитном (контекстуално условљеном) концесивном семантиком и адверзативне реченице са конкретизаторима концесивног значења. На језичкој грађи су представљене те реченице и показано како се исказује и препознаје концесивност.

Седмо поглавље, посвећено исказивању концесивности у зависносложеној реченици, субординираним клаузама, значајно је обимније од претходног. Оно је подијељено у два потпоглавља: 7.1. *Субординиране клаузе са узрочноконцесивном семантиком* – са одјељцима *Узрочноконцесивне субординиране клаузе са ипроситним везницима*, *Узрочноконцесивне субординиране клаузе са сложеним везницима* и *Клаузе са контекстуално условљеном – интерферирајућом узрочноконцесивном*

семантиком и 7.2. *Субординиране клаузе са условноконцесивном семантиком*, које се дијели на два потпоглавља: *Општи концесивни модели условноконцесивних клауза* и *Парцијалноконцесивни модели условноконцесивних клауза*. Оба поглавља испарцелисана су у оквиру ових потпоглавља и у мање одјелке.

У сва три ова поглавља аутор монографије др Мијана Кубурић Мацура је на богатом језичком материјалу темељито и педантно анализирао средства која исказују значење концесивности – и она која припадају центрима у подсистемима и она која се крећу ка периферији и на периферији. Њене анализе увијек су зато увјерљиве.

У осмом поглављу, рекох, аутор описује исказивање значења концесивности у везаном тексту. Ту се истиче да је најједноставнији („условно речено“), али риједак тип концесивне везе међу дјелима самосталних реченицама који нема никаквих конектора и зато је тешко у таквим случајевима препознати концесивно значење. У српском језику се, истиче аутор, ово значење у независним реченицама остварује конекторима са концесивним значењем, који се могу јављати у тексту самостално или, често, у комбинацији са адверзативним конекторима. Ово поглавље има четири потпоглавља: 8.1. *Конектори – њрилози*, 8.2. *Прилошки изрази као концесивни конектори*, 8.3. *Конектори – ријечце*, са одјелима *Конектори „ијак“* и *„свеједно“* и *Конектори „испина“*, *„испинабог“* и *„додуше“*, и 8.4. *Хабитиуални конектори*. Аутор на богатој језичкој грађи показује и изводи закључке како се идентификује значење концесивности у везаном тексту.

Девето поглавље је насловљено као закључно. Како је у четвртном поглављу (*Категорија концесивности*) истакнуто, овдје аутор наглашава да је анализа грађе потврдила да концесивност у српском језику, као систем значења и форми којим се значења исказују, „представља бицентрично функционално-семантичко подручје, које је у самој својој сржи подијелено на подручја узрочноконцесивног и условноконцесивног значења“, чије је заједничко инваријантно значење „одступање од очекиваног слиједи догађаја, био он извјестан или само могућ“ (стр. 192). Такође, аутор истиче као битну карактеристику овог поља његову дифузност, „отвореност“ према многим другим значењима.

Аутор је најавио да ће концесивност описивати из два погледа, „два истраживачка принципа“: од форме ка семантици и од семантике ка форми. Први принцип је примијењен у претходном дијелу монографије, у поглављима пет до осам, а у закључном разматрању је примијењен други принцип. Прво је описан центар овог семантичког поља, тј. показано је које су синтаксичке јединице подобне да исказују

искључиво значење концесивности: ту спадају неке јединице просте реченице и неке зависне клаузе. Периферни дио овог функционално-семантичког поља аутор дијели на подручје ближе центру и подручје удаљеније од центра, чија је веза с другим значењима примарна или веома изражена. У наставку су приказана та два периферна дијела семантичког поља концесивности.

Књигом *Категорија концесивности у савременом српском језику* Мијане Кубурић Мацуре отклоњена је једна значајна бјелина на мапи синтаксичко-семантичких изучавања српског језика. У њој је описано функционално-семантичко поље концесивности. Ова књига, практично према свему што се може оцјењивати, представља једну узорну монографију. На првом мјесту да поменемо теоријско-методолошки приступ, који је одабран и дефинисан примјерено теми, а затим досљедно провођен. Такође, аутор др Мијана Кубурић Мацуре се за рад темељито припремила, упознавши се са релевантном литературом. И не само да се добро упознала, већ је показала и шта значи разложно коришћење литературе. Уз то, истраживање је засновано на богатој и функционалностилски разноврсној грађи. Књигу одликује и увјерљивост доказног поступка, који је једнако успјешно проведен при опису свих типова категорије концесивности, типичних и нетипичних средстава њиховог исказивања. Она кроз цијелу монографију, узимајући у обзир резултате претходних проучавања и резултате до којих долази анализом властите грађе, износи поуздане закључке. Аутор показује примјерно владање појмовно-терминолошким апаратом. Може се рећи да је у овој монографији успостављен висок ниво хармоније између мисли и израза; она ће служити као примјер узорног научног стила у нашој науци.

Имајући у виду све речено, и што није речено а налази се у монографији, са задовољством препоручујем читаоцима књигу *Категорија концесивности у савременом српском језику* Мијане Ч. Кубурић Мацуре. Она значајно употпуњује нашу литературу о овом синтаксичко-семантичком пољу у савременом српском језику.

*Срећко З. Танасић**

Институт за српски језик САНУ, Београд
Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука

* sretotanasic@yahoo.com